

„Až bude v Řecku mír, vrátíme se domů“. Řecká národnostní skupina v České republice

Marián Sloboda

Zatímco "českořecké" zpěvačky sedmdesátých a osmdesátých let Martha a Tena Elefteriadu jsou naší veřejnosti dobře známé, o skutečnosti, že v padesátých a šedesátých letech 20. století se v moravskoslezských Jeseníkách nacházely téměř "čisté" řecké vesničky a česká společnost má, takřkajíc, své české Řeky, toho obecně víme jen velmi málo. Řecká národnostní skupina v České republice patří mezi malé, zato velmi zajímavé etnické skupiny. Při posledním sčítání lidu v roce 2001 se k řecké národnosti přihlásilo 3.219 obyvatel ČR. Jejich počet však býval několikrát vyšší: v letech 1948 - 1950 emigrovalo z Řecka do Československa přes dvanáct tisíc osob.

Odkud se vzali?

O původu řecké menšiny v Česku je možné stručně říct, že tato skupina vznikla jako následek politicko-ideologického boje mezi Východem a Západem v období těsně po druhé světové válce. Historie řecké skupiny v Česku je také ukázkou toho, jak velký vliv mohou mít politická rozhodnutí a historické události na život lidí, kterým nebylo dáno, aby měli svůj život ve vlastních rukou či jako děti vyrůstali v přirozených podmínkách.

Emigraci více než 80.000 osob z Řecka do států východního bloku (včetně Československa) zapříčinila občanská válka v Řecku v letech 1946 - 1949. Horská území severního Řecka tehdy kontrolovala politická levice pod vedením komunistické strany, a to prostřednictvím tzv. Prozatímní demokratické vlády Řecka (PDKE) a Demokratické armády Řecka (DSE). Protivníkem levice byla pravicová monarchistická vláda, podporovaná Velkou Británií a později i Spojenými státy. Vojenské oddíly DSE byly početně i technicky slabší než pravidelná řecká armáda, a byly jí proto postupně zatlačovány do hor na severozápadě řeckého území. Hlad, strach a trvalé ohrožení života, které sužovaly civilní, ale často vojensky angažované obyvatelstvo válkou postižených oblastí, byly příčinou rozhodnutí vystěhovat děti mimo řecké území. Evakuaci dětí zorganizovala PDKE poté, co vlády tzv. lidově demokratických republik a Sovětského svazu projevíly ochotu se o ně postarat. Evakuace však nebyla vždy organizovaná, mnohdy proběhla i spontánně a živelně, někdy i za cenu roztržení rodin (pokud už dítě neztratilo rodiče ve válce). Rodiče své děti vydávali z vlastní vůle zvláště ve slovanských vesnicích v západní řecké Makedonii, v ostatních oblastech byly některé děti pravděpodobně odvedeny i proti vůli rodičů.

Evakuace z oblastí kontrolovaných PDKE probíhala v letech 1948 - 1949 a podle odhadů se týkala 24 - 28 tisíc dětí. Vlády lidově demokratických států a SSSR tak řecké děti jednak zachránily, jednak zajistily pro politický režim, což mělo své důsledky v kontextu tehdy probíhající studené války - děti z Řecka, nemající ještě vlastní vůli a moc nad svým osudem, se staly nástrojem propagandy jak PDKE, tak aténské vlády a byly zataženy do politicko-ideologických bojů mezi Východem a Západem.

Zdroj: www.rizospastis.gr

Školní výuka začala řeckým dětem ihned po jejich příchodu do Československa.

Druhou vlnu emigrace tvořili dospělí muži a ženy. Zčásti to byli partyzáni DSE, která byla poražena v pohoří Grammos u albánsko-řeckých hranic v srpnu 1949. Její poslední jednotky byly staženy z Řecka v říjnu téhož roku. Dále to byli přívrženci PDKE, rodinní příslušníci členů DSE a zajatí vojáci královské armády. Mezi dospělými emigranty však mnoho

evakuovaných dětí své rodiče už nenašlo.

Do Československa přišlo v letech 1948 - 1950 přes dvanáct tisíc imigrantů. Později se jejich počet zvýšil především proto, že mezi nimi bylo mnoho dětí, které zde vyrostly a založily rodiny. Počet imigrantů a jejich potomků se tak pohyboval v rozmezí 13 - 15 tisíc osob.

Etnické složení imigrantů

Severní Řecko je tradičně etnicky velmi heterogenní, proto odtud do Československa přišlo hned několik etnických skupin. Někteří imigranti, a to je třeba říci, však byli etnicky indiferentní, tedy pro ně nebylo důležité zařadit se k nějakému etniku.

Nejpočetnější skupinou mezi imigranty v Československu byli Řekové. Po nich početně následovali slovanští Makedonci, k určení jejichž počtu však neexistují spolehlivé zdroje. Podle odhadů se však jednalo o přibližně jednu třetinu imigrantů. V době emigrace se makedonská etnická identita, jak ji známe dnes, teprve formovala. Řecký stát dodnes neuznává makedonskou skupinu jako menšinu (uznává jen menšiny náboženské) a makedonštinu nepovažuje za svébytný jazyk. Slovanské etnikum, které v Česku běžně pojmenováváme jako "Makedonci", Řekové takto ani nenazývají. Užívají dřívější termíny "Slavofoni" (tj. ti, co mluví slovansky)

nebo "Slavomakedonci". Makedonská otázka zůstává v Řecku i nadále velmi složitým a ožehavým problémem, a to i v zahraničně-politickém kontextu.

Po masových reemigracích do Řecka a dalších států zůstala v Československu přibližně třetina původní řecké populace. V roce 1991, kdy byly statistické údaje o řecké národnostní skupině publikovány poprvé, bylo v Česku pouze 3.379 a na Slovensku jen 65 obyvatel, kteří deklarovali řeckou národnost.

Mezi imigranty byli i příslušníci jiných etnických skupin - Albánci nebo Arvanité (křesťanští Albánci, kteří se ale většinou sami za Albánce nepovažují), dále Aromuni (řecky "Vlachi"; usídlili se zvláště ve Dvoře Králové nad Labem; v 50. letech jich v Československu bylo zřejmě jen několik málo desítek), Turci (o nich víme jen to, že imigrovaly minimálně dvě tři turecké rodiny) a sefardští Židé (několik jich v Česku žije dodnes).

Z uvedených etnických skupin si v Česku dodnes zachovali svůj jazyk a kulturu zřejmě pouze Řekové a částečně Makedonci. Jejich nynější malé počty jsou způsobeny reemigrací do Řecka, Makedonie, Austrálie, USA a jiných zemí.

V rukou strany a vlády: od izolace k integraci

V první, dětské vlně imigrace přijely do Československa téměř čtyři tisíce dětí bez rodičů, pouze s nepočetným doprovodem dospělých. O malé imigranty se tedy musely postarat československé instituce. Poválečné Československo nebylo v dobré hospodářské situaci, a proto v prvních měsících nebyla "řecká akce" efektivně organizovaná a narážela na problémy všeho druhu, od hygienických po ekonomické. Na řízení a provádění akce zprvu spolupracovalo několik organizací, zejména Československo-řecká společnost, Československý červený kříž, ÚV KSČ, Ministerstvo práce a sociální péče a další. Na její organizaci se významně podílely i řecké exilové orgány včetně Komunistické strany Řecka. V roce 1949, kdy dorazila druhá vlna emigrantů tvořená převážně dospělými lidmi, došlo k přesnějšímu vymezení kompetencí jednotlivých organizací.

Děti byly po prvním ošetření umístovány do dětských domovů, které se po celém Československu nouzově zřizovaly z rekreačních objektů, zámečků apod. Speciální azylová zařízení pro uprchlíky k dispozici nebyla. Už v roce 1949 chtěli českoslovenští občané adoptovat řecké sirotky, ale řecká strana jejich žádosti kategoricky odmítala. Děti tedy zůstávaly v domovech, a to maximálně do patnácti let. Pak se přidávaly k některé řecké komunitě. Jak děti vyrůstaly, počet dětských domovů se snižoval. Poslední dětský domov byl zrušen v roce 1962.

Protože se pobyt řeckých emigrantů v exilu všeobecně považoval za dočasný, PDKE, československé státní orgány i KSČ se snažily koncentrovat a izolovat co největší počet imigrantů. Byli tedy usídlováni do odlehlých vesnic Krnovska, Jesenicka a Žamberska, kde po odsunu Němců zůstalo mnoho prázdných domů. Stěhovat se z těchto míst měli imigranti zakázáno. Usídlování emigrantů z Řecka bylo součástí rozsáhlejší státní politiky osídlování pohraničí, především slovenskými a českými reemigranty ze zahraničí (z Rumunska, Jugoslávie a dalších zemí).

Politika koncentrace a izolace se však brzy ukázala jako neudržitelná, protože velký počet imigrantů nestačila uživit práce v zemědělství a lesnictví. Bylo proto nutné svázat je do průmyslových oblastí. Tam se ale často svévolně a bez povolení úřadů usazovali. Od podzimu 1950 exilové a státní orgány přestaly tuto politiku praktikovat, protože se ukázalo, že emigranti budou muset z mezinárodněpolitických důvodů zůstat v exilu dlouhodobě. Péči o emigranty a kontrolu nad nimi převzaly od řeckých orgánů československé státní orgány a byla zahájena integrace imigrantů do většinové společnosti.

V Krnově se 21. - 23. června 2002 uskutečnil 7. ročník řeckého festivalu.

Stěhování do měst, které bylo charakteristické pro období společenské integrace, však nutně neznamenalo asimilaci Řeků a ostatních imigrantských skupin. Kontakt s většinovou společností, a tedy i mezikulturní výměna byly sice intenzivnější, na druhou stranu imigranti mohli ve městech vytvářet větší komunity. Například v Krnově, "českých Aténách", jak toto město českoslovenští Řekové přezdívali, existovala v padesátých a šedesátých letech 20. století silná řecká komunita (tři tisíce Řeků vedle dvaceti tisíc místních obyvatel). Větší komunity umožňovaly pořádat kulturní a jiné společenské akce i efektivnější výuku řeckého jazyka a reálií (děti však chodili do českých škol a "řecká škola" byla doplňkem k českým osnovám). Národnostní život podporovaly i strana a vláda, které neměly zájem na etnické asimilaci, ale na asimilaci politicko-ideologické.

Nostalgie po vlasti, národní vědomí a reemigrace

Rozhodující roli v zachování identity řecké skupiny v Československu však měly psychologické činitele. Většina řeckých imigrantů si uchovala řecké národní vědomí a hrdost na to, že jsou Řekové; nadále měli silnou citovou vazbu k Řecku, přestože je řecký stát zbavil občanství a kromě transportů v roce 1954 jim z ideologických a politických důvodů nepovolil repatriaci. Mnozí Řekové se nesnažili získat československé občanství - ani pro sebe, ani pro své děti, protože stále doufali v repatriaci. Dokonce ještě v roce 1991 bylo podle výsledků sčítání lidu jen 31% českých Řeků občany ČR, 0,3% (tj. deset) Řeků mělo slovenské občanství a téměř 69% bylo uvedeno v kolonce "cizí státní příslušnost a bez státní příslušnosti". Podle zprávy Vangelise Lioliose pro Radu vlády pro národnostní menšiny (viz www.dialogos-kpr.cz/compatri.htm) mají mnozí čeští Řekové pouze povolení k trvalému pobytu.

Nostalgie československých Řeků po domově může být vyjádřena slovy dvanáctiletého Christose T. ve sbírce dětských textů a kreseb z roku 1952: "Až bude v Řecku mír, vrátíme se

domů." Řečtí emigranti však museli čekat dlouhých 30 let po skončení občanské války, než nakonec v roce 1982 oficiálně získali plné právo na návrat do Řecka.

Silný vztah k Řecku byl předáván z generace na generaci. Starší Řekové popisovali svým potomkům Řecko jako ráj na zemi a po 30 let exilu zněly tradiční řecké novoroční přípitky v pozměněné verzi "Všechno nejlepší a za rok ve vlasti!" (Chronia polla ke tu chronu stin Patridha). Všem starším i mnoha mladým československým Řekům bylo jasné, že jejich vlastí je Řecko, nikoli Československo. Děti imigrantů někdy poukazují na to, že starší generace předávala potomkům nejen svou "řeckost", ale také identitu politických emigrantů. Je pravda, že se o emigraci z Řecka psalo jako o "politické emigraci" a důvody pro emigraci byly v podstatě politické, zůstává ale velkou otázkou, jakými politickými emigranty mohlo být těch 24 tisíc dětí, u kterých jistě není možné mluvit o zodpovědném politickém vědomí. Nicméně už od roku 1975 (po změně politického režimu v Řecku a legalizaci Komunistické strany Řecka) několik tisíc československých Řeků opouštělo své přátele, práci a majetek a reemigrovalo do Řecka. Odcházeli i ti, kteří se narodili až v Československu a v Řecku nikdy předtím nebyli, "znali" ho však z vyprávění starších a učitelů. Je třeba upozornit na to, že Řekové neodcházeli do Řecka proto, že by se jim v Československu žilo špatně, naopak, mnozí ho považují za svou "druhou vlast" a do Česka se rádi vracejí na krátké návštěvy.

Řečtí imigranti v Československu a jejich potomci prožili mnoho let bez kontaktu s řeckým prostředím, a proto u nich došlo ke kulturním a jazykovým posunům. Po příchodu do Řecka byli často ze strany tamních Řeků označováni jako "Češi" (Tsechi) a považováni za cizince (kseni). Podle australského jazykovědce Lea Papademetra zažívají stejné reakce i australští Řekové na návštěvách v Řecku. Přes tyto odmítavé postoje ze strany domácích Řeků se mnoho reemigrantů dokázalo přizpůsobit. Někteří se však vrátili zpět do Československa nebo reemigrovali do jiných zemí.

Po masových reemigracích do Řecka a dalších států zůstala v Československu přibližně třetina původní řecké populace. V roce 1991, kdy byly statistické údaje o řecké národnosti skupině publikovány poprvé, bylo v Česku pouze 3.379 a na Slovensku jen 65 obyvatel, kteří deklarovali řeckou národnost. Tento vývoj velmi narušil organizaci řecké skupiny v Československu a zasáhl do životů jak těch, co se rozhodli odejít, tak těch, kteří zůstali.

Na vlastních nohou: změny po pádu komunismu a současná situace

Situace řecké menšiny v Československu se opět radikálně změnila po roce 1989 a rozpadu Československa. V devadesátých letech řecká skupina získala větší možnosti sebeorganizace, musela se ale zároveň přizpůsobit novému právnímu a ekonomickému prostředí.

Jak bylo řečeno, v roce 2001 bylo podle výsledků sčítání lidu celkem 3.219 obyvatel ČR řecké národnosti. Asociace řeckých obcí v ČR ale odhaduje počet "členů řecké menšiny na území České republiky" přibližně na 7.000. Čeští Řekové jsou dnes rozptýleni po celém území, malé koncentrace lze najít v oblastech původního usídlení (Krnovsko, Jesenicko, Žambersko), dále v Brně a v Praze.

Přestože čeští Řekové žijí rozptýleni, mnozí se stále setkávají - ať už soukromě, nebo na tanečních zábavách (ellinikes vradies), festivalech a dalších kulturních a zábavních akcích. Skupina má plnou sociální skladbu, od dělníků po podnikatele, umělce a vědce. Intelektuálové

a podnikatelé se angažují v záležitostech menšiny, což podporuje její vitalitu. Skupina je dobře organizovaná. V Česku v současnosti existuje dvanáct tzv. řeckých obcí (ellinikes kinotites): ŘO Bohumín, Brno, Havířov, Jeseník, Karviná, Krnov, Krnov-město, Ostrava, Praha, Šumperk, Třinec a Vrbno pod Pradědem. Dohromady vytvářejí Asociaci řeckých obcí v ČR (AŘO). Asociace je součástí mezinárodní sítě řeckých krajanských organizací, působí celostátně a v roce 2002 měla téměř sedm set členů. Skupina získala status národnostní menšiny a má také svého zástupce v Radě vlády pro národnostní menšiny (http://wtd.vlada.cz/pages/rvk_rnm.htm).

Pokud jde o etnickou asimilaci, v období 1991 - 2001 došlo k mírnému poklesu počtu Řeků v ČR o necelých 5%. Pokles mohli zmírnit podnikatelé a studenti, kteří přijeli z Řecka v devadesátých letech a usadili se tu. V akademickém roce 2000/2001 na českých vysokých školách studovalo 426 řeckých studentů, ovšem v roce 1997/1998 jich bylo až 663, což je po studentech ze Slovenska největší počet studentů z jedné země. Studují většinou v anglických programech českých VŠ a tvoří poměrně izolovanou skupinu. Některých akcí AŘO, zvláště tanečních zábav, se však účastní.

Etnická identita českých Řeků je stále relativně silná, i když není založena na odlišném náboženství, které jinak bývá silným diferenciacním faktorem. (V roce 1991 bylo téměř 50% českých Řeků bez vyznání.) Hlavními zdroji jejich etnické identity je tradovaná znalost emigrantského původu, řecké kulturně historické dědictví, řecký tanec, strava a jazyk.

Péče o jazyk je jednou z priorit AŘO. Podle materiálů Asociace byla ve školním roce 2001/2002 organizována "řecká škola" (odpolední hodiny řeckého jazyka a reálií pro děti ZŠ i SŠ) při devíti ŘO. Počet žáků dosahoval 190, což je oproti předcházejícím rokům prudký vzestup (z jednoho sta). Přesto je schopnost užívání řečtiny u členů mladších generací, tj. u osob narozených v sedmdesátých letech a později (zvláště těch ze smíšených česko-řeckých rodin), v průměru dost slabá.

Za pozornost stojí i věková skladba řecké menšiny. Podle výsledků sčítání z roku 1991 měly děti do čtrnácti let mezi českými Řeky podíl 10%. To znamená, že menšina je velmi stará; obyvatelé stejné věkové skupiny měli totiž na celkovém počtu obyvatel ČR podíl 21%. Z věkové struktury řecké menšiny také vyplývá, že její jádro odumře během dvaceti až třiceti let. Pokud nedojde k posílení menšiny např. novou imigrací z Řecka nebo reidentifikací Čechů (nebo příslušníků jiných neřeckých národností), kteří mají řecký původ nebo jiné dispozice stát se Řeky, skupina zřejmě zanikne.

Budoucí vývoj řecké menšiny v Česku však zřejmě není možné na základě stávajících informací předvídat. Je až s podivem, že ačkoli veřejnost a stát v současnosti věnují národnostním menšinám poměrně mnoho pozornosti, řecká menšina byla dosud zkoumána jen velmi málo. Výjimkou jsou nepočetné historiografické a etnologické výzkumy a práce, které se zabývají spíše minulostí než přítomností či budoucností českých Řeků. Řecká menšina zprostředkovává české společnosti novořeckou kulturu zejména (ale nejen) organizováním uměleckých a společenských akcí, překladatelskými službami, překládáním umělecké literatury, vydáváním jazykových příruček a výukou novořečtiny. Případný zánik menšiny by tedy byl pro českou společnost jistě velkým ochuzením.

Marián Sloboda (1979) studuje lingvistiku, fonetiku a slavistiku na FF UK v Praze. Zajímá se o etnojazykové skupiny v jinojazyčném prostředí, bilingvismus, identitu a autobiografická vyprávění lidí, kteří k takovým skupinám patří.